

Utbildningsdepartementet

103 33 Stockholm

Centrala studiestödsnämndens förslag på regelförenklingar inom omställningsstudiestödet och kompletterande promemoria från Utbildningsdepartementet

(U2023/03200)

Försäkringskassan begränsar yttrandet till de delar som berör vår verksamhet.

Sammanfattning

Försäkringskassan anser att förslaget om att den studerandes årliga inkomst ska kunna bestämmas fem månader innan studiestarten medför att kopplingen till inkomstbortfallsprincipen försvagas. Alternativa sätt att beräkna stödets storlek på än utifrån en årlig inkomst som fastställts av Försäkringskassan, såsom genom månatliga arbetsgivardeklarationer under en viss period innan studiestarten, bör utredas vidare. En konsekvens om de föreslagna ändringarna genomförs är att Försäkringskassan kommer att ha fastställt en årlig inkomst i en stor mängd ärenden som aldrig kommer någon till nytta. Försäkringskassan anser att ett mer effektivt utnyttjande av offentliga medel skulle kunna uppnås om Försäkringskassan enbart behöver fastställa årlig inkomst i de fall då det är aktuellt för Centrala studiestödsnämnden (CSN) att bevilja omställningsstudiestöd.

5.1.3 Fler ersättningar ska vara överhoppningsbara vid bedömning av aktualitetsvillkoret

Enligt förslaget ska tid med närståendepenning, rehabiliteringspenning, och smittbärappenning enligt socialförsäkringsbalken vara överhoppningsbar när ramtiden för aktualitetsvillkoret ska fastställas.

CSN har skrivit att ovan nämnda ersättningar kräver en anställning i grunden (se s. 42 i promemorian). Försäkringskassan vill därför förtydliga att det inte krävs en anställning för att få dessa ersättningar.

Utöver att egenföretagare kan vara berättigade dessa ersättningar kan en försäkrad vara berättigad till närståendepenning som arbetslös om denne går miste om a-kassa. Det går även att få närståendepenning som föräldraledig om man går miste om föräldrapenning. För smittbärappenning finns inget motsvarande krav om att behöva gå miste om a-kassa för att vara berättigad ersättning som arbetslös, men den försäkrade måste stå till arbetsmarknadens förfogande och ha en skyddad sjukpenninggrundande inkomst (SGI). Likaså kräver inte rehabiliteringspenning en anställning i grunden, då denna förmån kan ges till bland annat arbetslösa.

Därutöver kan det kan ifrågasättas om en försäkrad som tar emot ovan nämnda ersättningar i alla lägen kan anses ha en aktuell förankring på arbetsmarknaden. Detta eftersom det inte finns någon tidsgräns för hur länge en studerande kan ha varit arbetslös eller föräldraledig.

5.3 Den studerandes årliga inkomst ska kunna bestämmas fem månader innan studiestarten

Dagens utformning av 23 § i lagen om omställningsstudiestöd innebär att en årlig inkomst kan fastställas tidigast tre månader innan studiestart. Den föreslagna förändringen om att en årlig inkomst ska kunna fastställas fem månader innan studiestart innebär att risken ökar för att studerande som inte har rätt till en årlig inkomst vid tidpunkten för studiestart ändå kan beviljas omställningsstudiestöd.

I 26 kap. 18 § socialförsäkringsbalken finns en bestämmelse som innebär att den som slutar arbeta har en skyddad SGI i tre månader från förvärvsavbrottet. Detta garanterar i stor utsträckning att den som beviljas omställningsstudiestöd också har rätt till en årlig inkomst vid studiestarten utifrån dagens bestämmelser. Om tidpunkten flyttas fram till fem månader finns inga sådana garantier. Kopplingen till en inkomstbortfallsprincip blir därmed också svagare om förslaget genomförs.

I avsnittet redogör CSN för ett alternativt sätt att beräkna stödets storlek på än utifrån en årlig inkomst som fastställts av Försäkringskassan. Det exempel som CSN för fram är månatliga arbetsgivardeklarationer under en viss period innan studiestarten.

Försäkringskassan anser att det finns skäl att utreda detta förslag vidare. Skälet till det är de höga kostnader som Försäkringskassan har för att fastställa en årlig inkomst, vilken i majoriteten av alla ärenden dessutom inte kommer den studerande till nytta på grund av att stödet inte kan beviljas. Vidare innebär detta för Försäkringskassans del en alternativkostnad i form av att handläggningen av socialförsäkringsärenden trängs undan.

Enligt CSN riskerar förslaget att beräkna omställningsstudiestödet utifrån månatliga arbetsgivardeklarationer att leda till negativa konsekvenser för studerande som till exempel har blivit uppsagda och har lägre inkomster en tid innan studiestarten. Omställningsstudiestödet syftar dock till att ersätta det inkomstbortfall den studerande drabbas av under studietiden. Den som har blivit uppsagd eller har lägre inkomst innan studiestarten drabbas inte av något inkomstbortfall på grund av studier. Detsamma gäller de som får en årlig inkomst utifrån bestämmelserna om SGI-skydd. Försäkringskassan ser det därför som lämpligt att alternativa beräkningssätt utreds vidare.

7.4 Konsekvenser för andra myndigheter och aktörer

CSN bedömer att förslagen i promemorian inte får några konsekvenser för Försäkringskassan, annat än att Försäkringskassan kan inleda sina utredningar om årlig inkomst vid en tidigare tidpunkt.

Försäkringskassan delar inte den uppfattningen. Försäkringskassan har inte fått ekonomiska förutsättningar att fastställa årlig inkomst i alla de ärenden som inkommer till CSN. Idag fastställer Försäkringskassan enbart årlig inkomst i de ärenden där CSN kommer att bevilja omställningsstudiestöd. Av promemorian framgår att av de som sökt omställningsstudiestöd och som hittills har fått ett beslut har 17 procent beviljats stödet. Den låga beviljandegraden innebär att Försäkringskassan, vid ett införande av de nya förslagen, kommer att fastställa en årlig inkomst i ett stort antal ärenden där det aldrig blir aktuellt med omställningsstudiestöd. Även om det genom de av CSN föreslagna regelförenklingarna finns möjlighet att öka beviljandegraden kvarstår konsekvensen att Försäkringskassan kommer att fastställa en årlig inkomst i en stor mängd ärenden som aldrig kommer någon till nytta. Försäkringskassan anser att ett mer effektivt utnyttjande av offentliga medel skulle kunna uppnås om Försäkringskassan även fortsättningsvis behöver fastställa årlig inkomst enbart i de fall då det är aktuellt för CSN att bevilja omställningsstudiestöd.



Att endast skicka över förfrågan om årlig inkomst i en del av ärendena förutsätter manuell handpåläggning från CSN:s sida. Alla förändringar som möjliggör maskinell hantering hos CSN innebär att mängden ärenden om fastställande av årlig inkomst kommer att öka.

Om antalet ärenden där årlig inkomst ska fastställas ökar förutsätter det att Försäkringskassan tillförs ytterligare resurser. En annan konsekvens av ett ökat inflöde av ärenden blir att Försäkringskassan inte kommer att kunna hantera ärenden om årlig inkomst i samband med omställningsstudiestöd utan långa handläggningstider och med risker för undanträngningseffekter på socialförsäkringsärenden.

För att åtminstone delvis begränsa kostnaden för hanteringen av ärenden om fastställande av årlig inkomst behöver Försäkringskassan genomföra viss IT-utveckling, bland annat för att digitalt kunna ta emot information från CSN om att en ansökan om omställningsstudiestöd har avslagits. I sådana fall får Försäkringskassan möjlighet att ta kontakt med den studerande i de pågående ärendena. Detta i syfte att ta reda på om den studerande vill att Försäkringskassan avslutar ärendet eller om den studerande ändå vill få en fastställd sjukpenninggrundande inkomst i enlighet med 26 kap. 3 § socialförsäkringsbalken. Försäkringskassan kan i dagsläget inte närmare precisera kostnaden eller möjligheten till finansiering för en sådan IT-utveckling.

Beslut i detta ärende har fattats av rättschef Marie Axelsson i närvaro av avdelningscheferna Vivianne Yllenius och Leif Höök samt rättslig expert Marcus Lundén, den senare som föredragande.

Marie Axelsson

Marcus Lundén